

Identities Constructed in Atatürk Period Life Science Curricula (1926-1936)

Eylem ÇOBAN, Gaziantep University, 0000-0002-7318-8564

Bayram TAY, Kırşehir Ahi Evran University, 0000-0003-2466-1527

Anıl Gülcan DENİZ BUDAK, Kırşehir Ahi Evran University, 0009-0009-6138-8743

Abstract

From past to present, the citizen profile and the types of identities that are intended to be constructed through curricula have changed significantly. This study was conducted to determine the types of identities attempted to be constructed in the 1926 and 1936 Life Sciences Curricula created during the reign of Mustafa Kemal Atatürk. In this qualitative study, the document analysis method was used and the 1926 Primary School Curriculum Program and the 1936 Life Science Course Curriculum were used as documents. The data were analyzed using the MAXQDA 24 program in accordance with the document analysis steps. As a result of the study, it was observed that the objectives of the 1926 Life Science Curriculum included individual identity and collective identities such as “environmentalist”, “political”, “social” and “national” identity; while the objectives of the 1936 Life Science Curriculum included collective identities such as “social”, “environmentalist” and “national” identity types. In this context, program development studies can be carried out by taking into account the results of the citizen identities that are desired to be constructed in Atatürk-era life science curricula.

Keywords: *Life science, curriculum, identity, identity construction.*

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 26, No 1, 2025
pp. 394-419
[DOI](#)
10.17679/inuefd.1575532

[Article Type](#)
Research Article

[Received](#)
04.11.2024

[Accepted](#)
08.04.2025

Suggested Citation

Çoban, E., Tay, B., & Deniz Budak, A. G. (2025). Identities constructed in Atatürk period life science curricula (1926-1936), *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 26(1), 394-419. DOI: 10.17679/inuefd.1575532

This study was presented as an oral presentation at the 12th International Symposium on Social Studies Education, held in Edirne, Türkiye on 20-23, May 2024.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In the structuring of developed countries, it is important to raise individuals with the desired qualifications. Individuals raised in line with the determined qualifications will ensure that the state maintains its existence in a stable manner and has an effective functioning. As a matter of fact, when the aims of national education from the declaration of the Republic to the present day are evaluated, it is seen that the focus is on raising the type of citizen who can respond to the needs of society. In order to understand the identity of the citizen desired to be raised in the Republic of Turkey, it is considered important to examine the 1926 and 1936 curricula, which constitute the beginning and coincide with the Atatürk period (1923-1938), in the context of identity construction.

It can be said that the life science course, which covers topics from life, supports the multifaceted development of children and is the first course in which the foundations for raising citizens are laid. When the literature was examined, it was determined that identity construction was not addressed in the curricula of life studies course, in other words, the 1926 and 1936 life studies course curricula, which were evaluated within the framework of Atatürk period curricula, were not examined in the context of identity and identity construction.

Purpose

It is thought that determining the types of identities desired to be constructed in the 1926 and 1936 Life Science Curricula prepared during the Atatürk period is important in terms of understanding the citizen profile desired to be raised on the basis of the republican ideology. In line with this purpose, answers to the following research problems were sought.

1. Which are the identities constructed in the Life Studies Curricula prepared during the Atatürk period?
2. How is individual and collective identity included in the Life Studies Curricula prepared during the Atatürk period?

Method

The study was conducted with qualitative research. Document analysis method was used to obtain the documents in the study, and 1926 Primary School Curriculum Program and 1936 Life Science Course Curriculum were used as documents. The data were analyzed using MAXQDA 24 software in accordance with the document analysis steps.

Findings

The sections in the 1926 and 1936 Life Science Curricula were analysed within the framework of individual and collective identity. Within the scope of the 1926 Life Science Course Curriculum, it was determined that individual identity was included in the content of the objectives (2), first (12), second (4) and third (15) grade curricula. However, there were no statements about individual identity in the content of the course, program description and points to be considered sections. Statements about collective identity were found in the objectives (12), first (48), second (32), third (67), program description (1) and points to be considered (1) sections, but not in the course content section. When the identity types in the 1936 Life Science Curriculum are evaluated, individual identity is included in the first (5), second (12) and third grade curricula (6). Expressions about collective identity are found in the objectives (6) section of the program and in the first (22), second (29) and third grade (56) curricula. However, it was observed that there were no statements on both individual and collective identity in the title of the content of the course. In addition, it was determined that only collective identity was emphasized in the objectives (6) and elements to be considered (4)

sections. The 1936 Life Science Curriculum could not be examined within the framework of identity due to the absence of a program description section.

Discussion & Conclusion

As a result of the evaluations, it was seen that environmentalist, social and national identity were emphasized in the curricula, political identity was given less space, and global identity and digital identity were not mentioned. In emphasizing environmentalist, social and national identity in the curricula, the effects of the fact that education is carried out under the name of 'Republican Education', raising citizens equipped with the principles and values of the republic, and the need for a well-educated and conscious society for the establishment and survival of the republican administration (Ata, 2015; Kapluhan, 2013; Kara et al., 2023) can be mentioned. In addition, the fact that political identity was emphasized less than other identities can be explained by the fact that the curricula were prepared between 1923-1945, that is, during the single party period. In addition, the fact that no content on digital and global identity was found in the curriculum analysis may be due to the fact that digital and globalization did not become widespread due to the conditions of the period.

Atatürk Dönemi Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında (1926-1936) İnşa Edilen Kimlikler

Eylem ÇOBAN, Gaziantep Üniversitesi, 0000-0002-7318-8564

Bayram TAY, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 0000-0003-2466-1527

Anıl Gülcan DENİZ BUDAK, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 0009-0009-6138-8743

Öz

Geçmişten günümüze, öğretim programları aracılığıyla yetiştirilmesi amaçlanan vatandaş profili ve inşa edilmek istenen kimlik türleri belirgin şekilde değişmiştir. Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk döneminde oluşturulan 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nda inşa edilmeye çalışılan kimlik türlerini belirleme amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma ile yürütülen çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmış, 1926 İlkokul Müfredat Programı ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı birer doküman olarak kullanılmıştır. Verilerin analizi MAXQDA 24 programı ile doküman analizi adımlarına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın hedefler boyutunda bireysel kimlik ve kolektif kimliklerden; "çevreci", "politik", "toplumsal" ve "millî" kimlik; 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın hedeflerinde ise kolektif kimliklerden; "toplumsal", "çevreci" ve "millî" kimlik türlerinin yer aldığı görülmüştür. Bu kapsamda Atatürk dönemi hayat bilgisi öğretim programlarında inşa edilmek istenen vatandaş kimliklerindeki sonuçlar dikkate alınarak program geliştirme çalışmaları yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi, öğretim programı, kimlik, kimlik inşası.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 26, Sayı 1, 2025
ss. 394-419

[DOI](#)
10.17679/inuefd.1575532

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
04.11.2024

Kabul Tarihi
08.04.2025

Önerilen Atıf

Çoban, E., Tay, B., & Deniz Budak, A. G. (2025). Atatürk dönemi hayat bilgisi dersi öğretim programlarında (1926-1936) inşa edilen kimlikler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 394-419. DOI: 10.17679/inuefd.1575532

Bu çalışma, 20-23 Mayıs 2024 tarihlerinde Edirne'de düzenlenen 12. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Gelişmiş ülkelerin hedeflenen düzeye ulaşmasında, istenilen niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Belirlenen nitelikler doğrultusunda yetiştirilen bireyler, devletin istikrarlı biçimde varlığını sürdürmesini ve etkili işleyişe sahip olmasını sağlayacaktır. Bunun sebebi, bir ülkenin devamlılığının sağlanmasında ve farklılıkların ortak noktada buluşturulmasında bireyin vatandaş olma bilincini kazanmasının önemli olmasıdır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012). Devletlerin yetiştirmek istediği bireylerde, vatandaş kimlikleri inşa etmeleri gerektiği ve bu kimliklerin kazandırılmasında eğitimin önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bu amaçla devletlerin eğitim politikalarını hedefledikleri vatandaş kimliğini inşa edecek şekilde kurguladıkları ifade edilebilir. Nitekim Cumhuriyet'in ilanından günümüze millî eğitimin amaçları değerlendirildiğinde, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek vatandaş tipinin yetiştirilmesine odaklanıldığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde inşa edilmek istenen vatandaş kimliğinin anlaşılmasında, başlangıcı oluşturan ve Atatürk dönemine (1923-1938) rastgelen 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nın kimlik inşası bağlamında incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı, birçok alanda çeşitli reformların gerçekleştirildiği ve çağa uyum sağlayacak vatandaş kimliklerinin inşa edildiği Atatürk dönemi, 1923-1938 yıllarını kapsamaktadır (Babacan, 2017; Saygın, 2021; Ünar, 2020) Bu dönemde eğitimin, Türkiye Cumhuriyeti'nin korunması, geliştirilmesi, yaşatılması ile cumhuriyetin ilke ve değerleriyle donanık vatandaşların yetiştirilmesinde önemli katkısının olduğu görülmektedir (Kara vd., 2023). Atatürk'e göre yeni reformlar ve cumhuriyet yönetiminin yerleşip yaşaması için iyi eğitilmiş ve bilinçli topluma ihtiyaç vardır. Hedeflenen toplumun oluşturulmasında eğitim sisteminin ülkenin ihtiyaçları ve çağın getirdiği değişimler doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerekmektedir (Kaplukan, 2013). Bu doğrultuda eğitim, millî karaktere uygun olacak biçimde hurafe ve yabancı düşüncelere karşı mücadele ile yürütülen, verimlilik ilkesini temel almalı ve "Cumhuriyet Terbiyesi" adı altında gerçekleştirilerek; laik, iktisadi, millî, eşitlikçi ve inkılapçı olmalıdır (Ata, 2015). Sonuç olarak yeni kurulan Türk devletinin eğitim anlayışının millî, modern ve çağdaş bir yapıda oluşturulması, cumhuriyet terbiyesi ile yetişecek neslin cumhuriyetin ilkelerini benimsemiş, eğitilmiş ve bilinçli vatandaşlar olacak şekilde yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için eğitim alanında çeşitli reformların yapıldığı görülmektedir. Yeni Türk devletinin yurttaşlarını yetiştirecek eğitim sisteminin geliştirilmesi amacıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından on altı gün sonra okunan hükümet raporunda, eğitime önem verileceği ve eğitim reformlarının yapılacağı belirtilmiştir (Karagözoğlu, 1985). İlerleyen süreçte eğitim politikalarının ortaya konulduğu, alanında uzman eğitimcilerin bir araya gelerek eğitim konularını tartıştığı ve kararlar aldığı Heyet-i İlmiye toplantıları yapılmaya başlamıştır (Öz, 2014). Heyet-i İlmiye'nin ilk toplantısında eğitimde birlik ilkesi çalışma konusuyken, ikinci Heyet-i İlmiye toplantısının konusu okullar, programlar ve ders kitapları olmuştur (Bozkurt, 2020). Bu dönemde eğitim alanında yapılan reformlardan bir diğeri de Türk eğitim sistemini incelemek üzere yabancı uzmanların Türkiye'ye davet edilmesidir. Bu amaçla John Dewey davet edilmiş ve Dewey Türk eğitim sistemini inceleyerek eğitim sistemine yönelik rapor sunmuştur. Raporda; yeni okulların açılmasını ve okulların iyileştirilmesini, eserlerin Türkçeye çevrilmesini, ilkökul müfredatının ülke koşulları ve ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesini vurguladığı belirlenmiştir (Okur, 2005). Bu çerçevede 1924 ve 1926 Öğretim Programları Dewey'in raporu temel alınarak hazırlanmış, 1926 Öğretim Programı'nda toplu eğitim, iş okulu ve hayat bilgisi üzerinde önemle durulmuş, hayat bilgisi dersi mihver ders olarak görülmüştür (Akyürek Tay ve Baş, 2017; Emecen ve Kadioğlu Ateş, 2023).

İlk olarak 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan hayat bilgisi, çocuğun anlayışı dikkate alınarak içeriği sosyal bilimler, fen bilimleri, sanat, düşünce ve değerler kapsamında oluşturulan ve bireye küreselleşen dünyada iyi insan, ulusal vatandaş ve dünya vatandaşı olma becerisi kazandıran vatandaşlık eğitimi programının ilk dersi olma özelliği

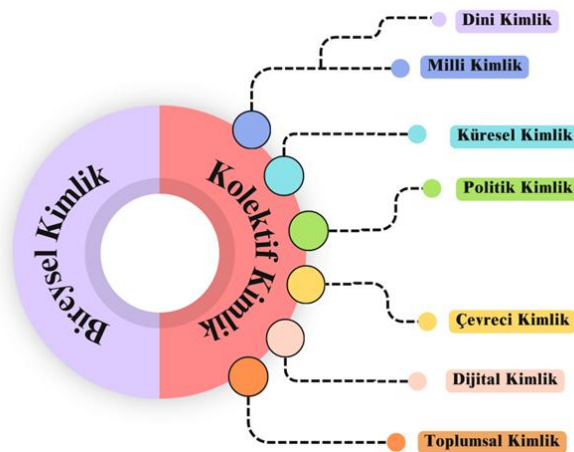
göstermektedir (Tay, 2017). Bu ders ile öğrenciler kendilerini, değerlerini, düşüncelerini keşfetmekle birlikte, yaşadığı çevreye, topluma, kültüre yönelik algı ve farkındalık geliştirerek kimlik inşa etmekte ve vatandaş yeterliliklerinin farkına varmaktadır (Pamuk ve Pamuk, 2016). Sonuç olarak birçok disiplini içinde barındıran ve yaşamı kapsayan hayat bilgisi dersinin, çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini gözeterek onların çok yönlü gelişimini desteklediği, vatandaş yetiştirme sürecindeki temellerin atıldığı ilk ders niteliğinde olduğu söylenebilir. Dersin belirlenen hedeflere ulaşabilmesi ise hazırlanan öğretim programları aracılığıyla mümkün olabilecektir.

Hayat bilgisi dersinin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan içeriği ve kapsamı nedeniyle öğrencilerin kim olduklarını ve kimlerden geldiklerini bilmeleri açısından çeşitli nitelikler geliştirdikleri söylenebilir. Bir başka deyişle hayat bilgisi dersi bireyde istenilen niteliklerin gelişmesini sağlayarak vatandaş yetiştirmeyi amaçlar ve bireye çeşitli kimlikler kazandırır. Çünkü kimlik, bireyin tüm özelliklerinin yanı sıra maddi ve manevi tüm değerlerini içeren kişiliktir ve din, dil, ırk, aile, coğrafya gibi birçok özelliği birey üzerine inşa eder (Emen, 2013). Aynılık ve süreklilik kavramlarını ifade eden kimlik, bireyin kendini bilmesi, başkaları tarafından tanınmasıdır (Matsumoto, 2009; Scott, 2014). Kimlik, en basit hâli ile kişinin “ben kimim” sorusuna verdiği cevap olarak tanımlanır ve yalnızca kişinin kendi benliği ile kurduğu bağ değil aynı zamanda öteki insanlarla kurduğu ilişkidir (Girgin, 2018). Nitekim Bozkurt (1993) kimliği, kişilerin, grupların, toplumların “kimsiniz?” ya da “kimlersiniz?” sorusuna verdikleri yanıt olarak betimlemiştir. Bu bağlamda kimlikler, bireyin ya da toplumun sahip olduğu nitelikler çerçevesinde benzerlikler ve farklılıklar kapsamında şekillenmekte, kişiye veya topluma kim ya da kimlerden olduğunun bilgisini vermektedir. Birey ve grup üzerinde biçimlenen kimliklerin sadece bireysel değil aynı zamanda toplumsal nitelik taşıdığı söylenebilir. Burke ve Stets’e (2009) göre bireylerin birden fazla rol üstlenmeleri, gruba aidiyet hissetmeleri ve kişilik özelliklerine sahip olmaları çeşitli kimlikler inşa etmelerine neden olmaktadır.

Çağın ihtiyaçları doğrultusunda bireyden beklenen niteliklerin değişmesi ve çeşitlenmesi kimliklerde değişim ve dönüşüme yol açmakta, böylece çeşitli kimlik türleri ortaya çıkmaktadır. Jenkins (2016) kimliklerin, bireylerin ve kolektiflerin diğer bireyler ve kolektiflerle olan sosyal ilişkilerinde farklılıklar gösterme biçimi olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla kimliklerin bireyin ve toplumun aidiyet duyduğu çevrede nasıl yer bulduğunu yansıttığı söylenebilir. Alan yazınında kimlik türlerinin sınıflandırıldığı görülmektedir (Bakan, 2019; Bilgin, 1995; Erbaş, 2018; Pamuk, 2019; Yazıcı, 2016). Bu çalışmada Çoban (2024) tarafından yapılan kimlik sınıflaması dikkate alınmış ve Şekil 1’de sunulmuştur. Buna göre kimlikler bireysel ve kolektif kimlik olmak üzere ikiye ayrılmakta, kolektif kimlik ise kendi içinde; millî kimlik, dini kimlik, politik kimlik, küresel kimlik, çevreci kimlik, dijital kimlik, toplumsal kimlik olarak sınıflandırılmaktadır.

Şekil 1.

Kimlik türleri (Çoban, 2024)

1.1. Bireysel Kimlik

Diğer insanlarla olan farklılıklar temelinde gelişen bireysel kimlik, genelde topluma, özelde ise çeşitli gruplara yöneliktir ve kişinin kim olduğuna, niteliklerine, konumuna ilişkin algısını yansıtır (Şimşek, 2002). Özdi (2017), modern dönemle birlikte ön plana çıkan bireysel kimliklerin benzerliklerden çok farklılıklar üzerine inşa edildiğini belirtmiştir. Ayrıca bireysel kimlikler, kolektif kimliklere göre daha kolay değişebilen ve bireyin içinde yaşadığı toplumun değer ve yargılarından daha kolay ayrılarak yeni bir yapıya dönüşme olasılığını içeren kimliklerdir (Çakmaklı, 2022). Bu tanımlardan yola çıkarak bireysel kimliğin, farklılıklar temelinde kişisel özellikleri ortaya koyan bir kimlik olduğu ve bireysel kimliklerin bireyin içinde bulunduğu toplumun veya grubun özelliklerini yansıttığı dolayısıyla diğer kimliklerden bağımsız olarak düşünülemeyeceği belirtilebilir.

1.2. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlikler belirli bir kültürel topluluğun belirli sınırlar içinde taşıdığı kimliklerdir ve bu kimliğe sahip olanlar arasında dayanışma duygusu yaratırken, sahip olmayanlar için direnç meydana getirmektedir (Bilgin, 2023; MacKinnon ve Heise, 2010). Meslek, din ve kültürel miras gibi çeşitli toplumsal faktörlerin etkisi altında gelişen kolektif kimlikler, bireyi diğerlerinden ayırmaktan ziyade diğerleriyle olan bağlarını belirginleştirir (Matsumoto, 2009). Buna ek olarak, kolektif kimliklerin yüksek derecede grupsallık, özdeşlik ve aynılık içerdiği ancak keskin bir farklılaşma ve diğerlerine karşı net bir sınır çizdiği söylenebilir (Brubaker ve Cooper, 2000). Nihayetinde kolektif kimlikler; grup, üye, toplum temelinde “biz kimiz?” sorusuna verilen yanıt karşısında bir araya gelen ve ortak düşünce, inanç, değer, amaç gibi birliktelikleri içeren kimlik şeklinde tanımlanabilir. Kolektif kimlikleri oluşturan ortak öğelerin ise farklı kolektif kimlik türlerini meydana getirdiği belirtilebilir. Bu kapsamda, millî kimlik, dini kimlik, politik kimlik, küresel kimlik, çevreci kimlik, toplumsal kimlik ve dijital kimlik kolektif kimlik türleri içerisinde değerlendirilecektir.

1.2.1. Millî Kimlik

Tarih ve kolektif hafıza ile inşa edilen millî kimlik, belirli bir süreci yansıtmakla birlikte geçmişe dönük mirası vurgulamaktadır (Aşkar, 2024). Smith (1994) millî kimliğin varlığından söz edilebilmesinde; tarihi toprak, ortak tarihi hafıza, ortak kültür, ortak haklar ve görevler ve ortak ekonomi niteliklerinin bulunması gerektiğini belirtir. Devletleri koruma gücüne sahip olan millî kimliğin, milletin hissettiği ortaklıklara dayandığı ve ortaklıkların paylaşılan toprak, tarih, değerler, kültür, dil gibi unsurlardan meydana geldiği söylenebilir. Ayrıca ortaklıklar temeline kurulan millî kimliğin inşasında dinin etkisinden de söz etmek mümkündür. Bu nedenle millî kimlik ve dini kimliğin birliktelik içerisinde olduğu dolayısıyla kesin sınırlarla ayıramayacağı belirtilebilir.

1.2.1.1. Dini Kimlik

Dini kimlik, belirli dini gruba aidiyet duygusunun önemini ifade etmekle birlikte, daha geniş açıdan dini ideallerin, uygulamaların ve dindar kişi olarak tanımlanmanın önemini içerebilir (Hardy vd., 2017). Ayrıca bu tür kimlikler manevi ihtiyaçları karşılamanın ötesinde bir gruba dâhil olma, güvende hissetme, sosyal izolasyondan korunma, ekonomik imkanlar ve eğitim gibi fırsatlar sunmaktadır (Peek, 2005). Diğer kolektif kimliklerde olduğu gibi dini kimliklerde de bulunulan topluluğa aidiyet hissinin olması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu tür kimliklerin inancı temele alarak kişinin ya da toplumun manevi ihtiyacını karşılama amacıyla inşa edildiği belirtilebilir.

1.2.2. Küresel Kimlik

Evrensel hümanizm ile tüm insanlığın paylaştığı küresel kimlik, yaşanan dönemde bilgi, iletişim ve ulaşım imkanları ile şekillenmektedir (Özden ve Erbaş, 2018; Pries, 2013). Kuş'a (2020) göre küresel kimlik, tüm insanlar tarafından paylaşılan ve onları insan olmayanlardan ayrı tutan

niteliklerdir. Kapsamına bütün insanlığı alan küresel kimlik, hümanizm çerçevesinde ele alınmakta ve bireylerin bir ülke vatandaşı olarak tanımlanmasından ziyade, dünya vatandaşı olarak görülmelerini gerektirmektedir.

1.2.3. Politik Kimlik

Siyaset ile önemli bağı olan politik kimlik, çocukluktan başlayarak yaşam süresince oluşan bütün bilgileri kapsayacak biçimde onları beslemekte ve toplumun ya da ailenin gelenekleri, görenekleri, siyasi tercihleri, etnik-dini özellikleri ve ideolojileri tarafından şekillenmektedir (Reyhanoğulları, 2022). Bu tür kimliklerin, kişinin geçmişten getirdiği siyasi bilgisi, üyesi olduğu grubun kültürel ya da sosyal yapısı ve ortak bellek ile meydana geldiği söylenebilir. Ayrıca kapsamı gereği kişinin ve toplumun siyasi inançlarını içermesi nedeniyle bireysel ve kolektif kimlik olarak değerlendirilebileceği ifade edilebilir.

1.2.4. Çevreci Kimlik

Bireyler, kendilerinde eksik hissettikleri şeyleri karşılamak için çeşitli eylemler gerçekleştirir ve bu süreç onların yeni kimlik inşa etmelerine yardımcı olur. Modern dönemde bu ihtiyaç, temiz çevre ve bozulmamış doğal alanlara duyulan arzu ile şekillenir (Kılıç ve Tok, 2014). İhtiyaç duyulan çevreye yönelik problemlerin çözümüne dair gerçekleştirilen davranışların çevreci kimliği inşa ettiği söylenebilir. Çevreci kimliğin çevreye ve doğaya yönelik geliştirilen tutum, algı ve değer etrafında şekillendiği, çevreye ya da doğaya ilişkin geliştirilen sorumlu hissetme, duyarlı olma ve farkında olma hallerinin çevreci kimliğin inşasında etkili olduğu ifade edilebilir.

1.2.5. Dijital Kimlik

İnternet üzerinden dâhil olunan ortamların sağladığı özellikler doğrultusunda kişinin kendisini görsel, işitsel ya da metinsel olarak temsil edebilmesi dijital kimlik kavramına karşılık gelmektedir (Kaya, 2021). Çat ve Aydın (2023) internetin keşfedilmesi ve dijitalleşmenin etkisiyle sosyalleşmenin sosyal medya platformları ile gerçekleştiğini belirterek, kişinin toplum içerisindeki kimliğinin bu platformlarda dijital kimliğe dönüştüğünü ifade etmiştir. Ayrıca Davison, dijital kimliğin bireyin kişisel bilgileri, görüşleri, düşünceleri ve tutumları gibi unsurları içererek kültürel geçmişini yansıttığını ve kişilerin dijital ortamda bıraktığı izler sonucunda inşa edilen kimlik türü olduğunu belirtmiştir (Akt. Kavut, 2020).

1.2.6. Toplumsal Kimlik

Toplumsal kimlik, bireyin sosyal gruba veya gruplara üye olması sonucunda grup ya da gruplara verdiği önem hakkındaki bilgisinden kaynaklanan benlik algısıdır (Tajfel, 1981). Bireyin toplumsal kimliğine üç boyutun katkı sunacağını belirten Ellemers ve diğerleri (1999), bu boyutları bilişsel, duygusal ve değerlendirici bileşen olarak sınıflamıştır. Boyutlar içerisinde yer alan bilişsel bileşen; kişinin toplumsal gruba üyeliğine yönelik duymuş olduğu farkındalık, duygusal bileşen; kişinin üyesi olduğu gruba duymuş olduğu duygusal bağlılık, değerlendirici bileşen ise grup üyeliğine atfettiği olumlu ya da olumsuz değerdir. Sonuç olarak toplumsal kimlik, kişinin aidiyet hissettiği gruba ilişkin bilgisini, duygusunu ve değerlendirmesini yansıtmaktadır. Bu kimliklerin anlaşılmasında ait olunan toplumun sosyal yapısı, kültürel birikimi, politik yaklaşımı, etnik kökeni, dini değerleri, kuralları ile normları belirleyici olmaktadır.

Kimliğe yönelik ilgili literatür tarandığında, vatandaşlık kitapları çerçevesinde cumhuriyet ideolojisi ile yetişen bireylerin kimlik inşası (Karakılıç ve Müjdecı, 2014), sosyal bilgiler dersi kapsamındaki coğrafya konularının kimlik inşası ve vatandaşlık bilinci kazandırmadaki etkisi (Özünel, 2015), sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersindeki kimlik inşaları (Çoban, 2024), tarih dersi kapsamında kimlik ve aidiyet konuları (Aydın, 2019), Meşrutiyet ile Cumhuriyet dönemlerinde geliştirilen vatandaşlık öğretim programında kimlik inşası (Ozan, 2020), sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında ulusal ve küresel kimlikler (Kurtdaş ve Ulukaya-Öteleş, 2021), 1968'den günümüze kadar geliştirilen sosyal bilgiler dersi

öğretim programlarında kimlik inşası (Doğu ve Kuş, 2022), öğrencilerin kimliğe yönelik görüşleri ve sosyal bilgiler dersinin kimlik inşasına etkisi (Güven, 2023), hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan görseller aracılığıyla kimlik inşası (Mert ve Kuş, 2023), ders kitaplarında ulusal kimliğin inşası (Katarska, 2007), ilkokullardaki kimlik inşası (Sun vd., 2022) ile kimlik inşasına yönelik üçüncü sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının ve ders kitaplarının (Çoban, 2023) incelendiği belirlenmiştir. Atatürk dönemi öğretim programları çerçevesinde değerlendirilen 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nın kimlik ve kimlik inşası bağlamında incelenmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmada, geçmişten günümüze öğretim programları aracılığıyla yetiştirilmek istenilen vatandaş profilinin ve inşa edilmek istenilen kimlik türlerinin farklılaştığı düşünülmektedir. Bu kapsamda, Atatürk döneminde hazırlanan 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nda inşa edilmek istenen kimlik türlerinin belirlenmesinin, cumhuriyet ideolojisi temelinde yetiştirilmek istenen vatandaş profilinin anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla Atatürk döneminde oluşturulan 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nda inşa edilmeye çalışılan kimlik türlerini belirlemek amaçlanmış aşağıdaki problemlere ve alt problemlere yanıt aranmıştır;

1. Atatürk döneminde hazırlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında inşa edilen kimlikler hangileridir?

2. Atatürk döneminde hazırlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında bireysel ve kolektif kimlik nasıl yer almaktadır?

2. Yöntem

Atatürk döneminde hazırlanan 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nda inşa edilmek istenilen kimliklerin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışma nitel araştırma ile yürütülmüştür. Nitel araştırma, belirli programın, uygulamanın veya ortamın derinlemesine incelendiği veya ilişkilerin, eylemlerin, durumların, materyallerin niteliğinin belirlendiği araştırma yaklaşımıdır (Fraenkel ve diğerleri, 2012; Mertens, 2010). Araştırmada 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programları materyal olarak kabul edilmiş ve belirlenen kimlik türleri çerçevesinde incelenmiştir. Nitel araştırmalarda verilerin kelimeler ve görsel araçlarla elde edilmesi görüşme, gözlem, yazılı doküman gibi kaynakların kullanımını gerektirir (Ocak ve Olur, 2019). Bu kapsamda doküman olma niteliği taşıyan öğretim programlarının değerlendirilmesinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmanın veri setini oluşturan birincil ve ikincil kaynakların araştırmaya dâhil edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analiz edilmesidir (Özkan, 2021). Araştırmada birincil kaynak olarak kabul edilen 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları çalışmaya dâhil edilmiş, kimlik türleri kapsamında belirlenen çerçevede analiz edilmiştir.

2.1. Araştırmada Veri Kaynağı

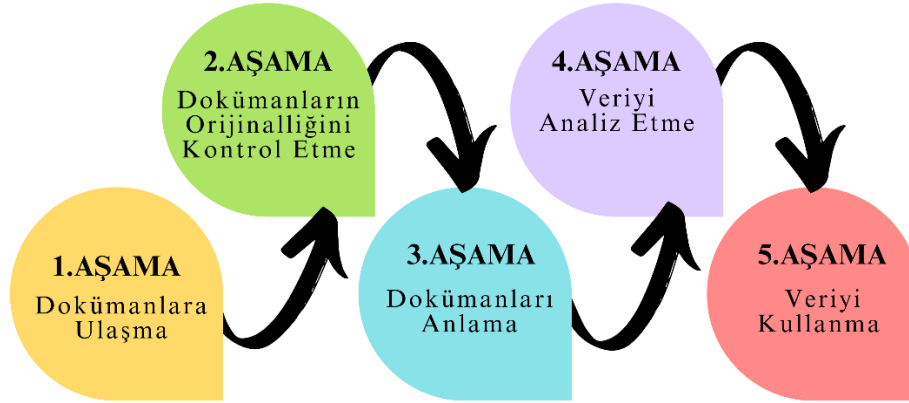
Araştırmanın veri kaynağının belirlenmesi, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırma sorularına yanıt verebilecek zengin bilgi durumlarının seçilmesidir (Patton, 2018). Amaçlı örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme, ölçütlerin araştırmacı tarafından belirlenerek verilerin belirli niteliklere sahip kişi, nesne, olay ve durumlardan toplandığı örnekleme yöntemidir (Marshall ve Rossmann, 2014; Tutar ve Erdem, 2020). Araştırmaya dâhil edilen programların "Atatürk döneminde hazırlanmış ve yürürlüğe girmiş" olması ölçüt olarak belirlenmiş ve çalışma "1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı" ve "1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı" kapsamında yürütülmüştür.

2.2. Araştırmada Süreç

Araştırma verilerinin analizinde, Forster (1994) tarafından geliştirilen beş aşamalı doküman analizi adımları kullanılmıştır. Doküman analizinde takip edilen aşamalar Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2.

Araştırmada takip edilen doküman analizi aşamaları (Forster 1994)

Doküman incelemesi sürecinde öncelikle araştırmacının veri kaynaklarını oluşturan ve Atatürk döneminde geliştirildiği tespit edilen 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programları'na matbu olarak ulaşılmıştır. Elde edilen programların orijinalliği, devlet matbaası tarafından hazırlanmış olmaları ile sağlanmıştır. Orijinalliği sağlanan öğretim programlarının çözümlenmesi amacıyla kimlik ile ilgili literatür taranarak kimlik türleri dikkate alınmış, öğretim programları belirlenen problem ile alt problemler çerçevesinde karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir. Öğretim programlarının analizinde kapalı yaklaşım benimsenmiştir. Araştırmacının verileri, literatür taraması ile elde edilen Çoban (2024) tarafından sunulan kimlik türleri (bireysel kimlik, kolektif kimlik ve kolektif kimlik türlerinden; millî, dini, politik, küresel, çevreci, toplumsal ve dijital kimlikler) çerçevesinde analiz edilmiştir. Oluşturulan kod şemaları Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3.

Örnek kod şemaları

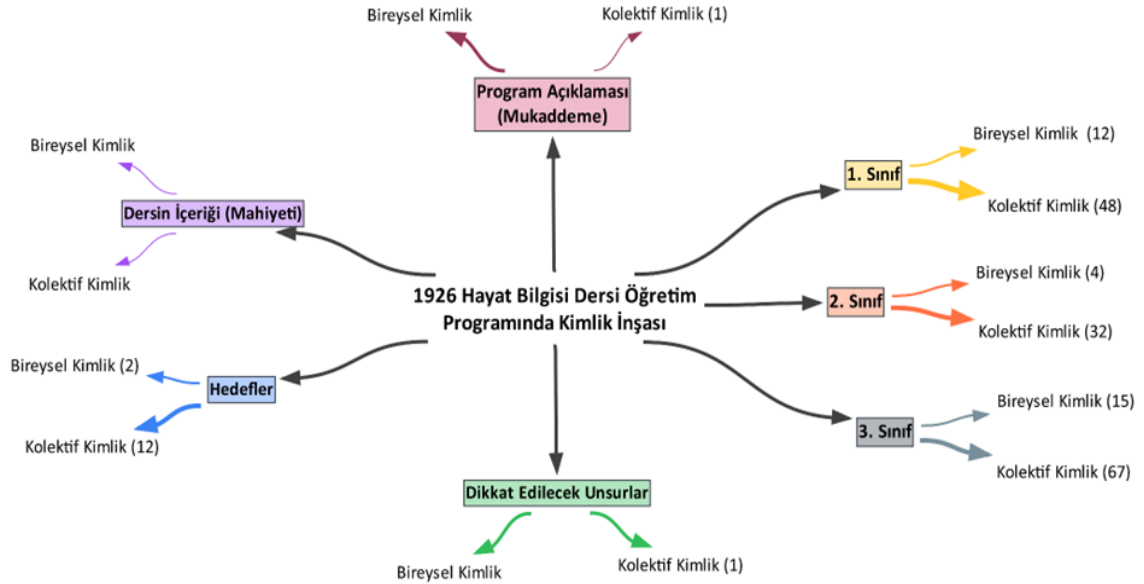
Kod şemalarının güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacıların oluşturduğu kodlar kendi kategorileri ile karşılaştırılmış ve free-marginal kappa değeri .95 olarak hesaplanmıştır. Veri analizinin tamamlanması ile analiz edilen öğretim programları değerlendirilerek elde edilen bulgular görseller aracılığıyla sunulmuştur. Ayrıca araştırmacılar tarafından yapılan değerlendirmeleri desteklemek üzere dokümanlarda yer alan alıntılara yer verilmiştir.

3. Bulgular

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kimlik türleri Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda kimlik inşası

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bölümler bireysel ve kolektif kimlik kapsamında incelenmiştir. 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı kapsamında bireysel kimliğin, hedefler (2), birinci (12), ikinci (4) ve üçüncü (15) sınıf müfredatları içeriğinde yer aldığı belirlenmiştir. Ancak dersin içeriği, program açıklaması ve dikkat edilecek hususlar bölümlerinde bireysel kimliğe dair ifadeye rastlanılmamıştır. Kolektif kimliğe yönelik ifadelerin ise hedefler (12), birinci (48), ikinci (32), üçüncü sınıf müfredatları (67), program açıklaması (1) ve dikkat edilecek hususlar (1) bölümlerinde bulunduğu, dersin içeriği bölümünde yer almadığı tespit edilmiştir. 1926 Öğretim Programı'nda bireysel kimlik ve kolektif kimliğe yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur:

"Mektepde Zaman: Sabahları saat kaçta geliriz? Öyleyin saat kaçtır? Gece kaçta yatarız?"

"Selamlaşmak: mektebe gelince ve mektepten giderken selamlaşmak, sokakta muallimi selamlamak."

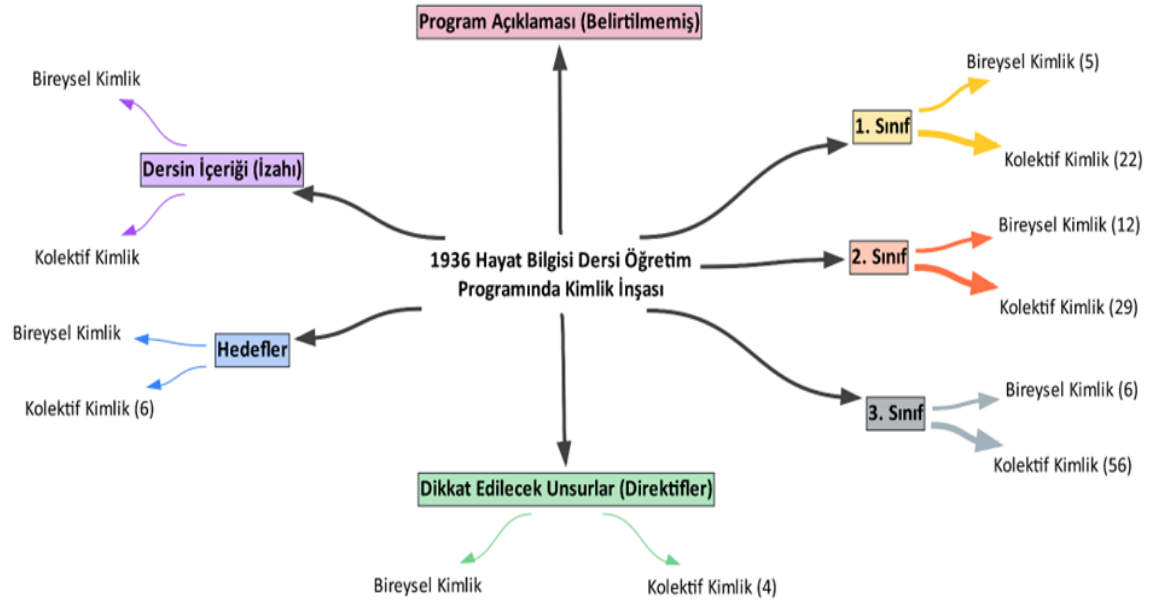
"Fıkaranın vaziyeti, fakirlere yardım. Yardım cemiyetleri ve bunların hizmetleri Mektep dâhilindeki yardım cemiyeti"

Bu kapsamda öğretim programlarının içeriğinde yer verilen alıntıların öz denetim ve etkili iletişim kavramları ile bireysel kimliği ve yardım kuruluşları ile toplumsal kimliği yansıttığı söylenebilir.

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda bulunan kimlik türleri Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5.

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda kimlik inşası

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda bulunan kimlik türleri değerlendirildiğinde bireysel kimlik; birinci (5), ikinci (12) ve üçüncü sınıf müfredatlarında (6) yer almaktadır. Kolektif kimliğe yönelik ifadeler ise programın hedefler (6) bölümü ile birinci (22), ikinci (29) ve üçüncü sınıf (56) müfredatlarında bulunmaktadır. Ancak dersin içeriği başlığında hem bireysel hem de kolektif kimliğe yönelik ifadenin bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca hedefler (6) ve dikkat edilecek unsurlar (4) bölümlerinde yalnızca kolektif kimliğin vurgulandığı belirlenmiştir. 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda program açıklaması bölümünün mevcut olmamasından kaynaklı kimlik çerçevesinde incelemeye tabi tutulamamıştır. 1936 Öğretim Programı'nda bireysel ve kolektif kimliğe yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur:

"Yurt ve millet severlik için temel vazifesini görececek olan, yakın yurda ve halka karşı bağlılık duygu ve şuurunu uyandırıp beslemek."

"Çocuklar okula vaktinde yetişmek için ne zaman kalkmalı, nasıl hazırlanmalıdır? Okul yolunda görülen şeyler. Ders başlıyor, paydos, ev yolunda, eve döndükten sonra, vaktinde yatmak."

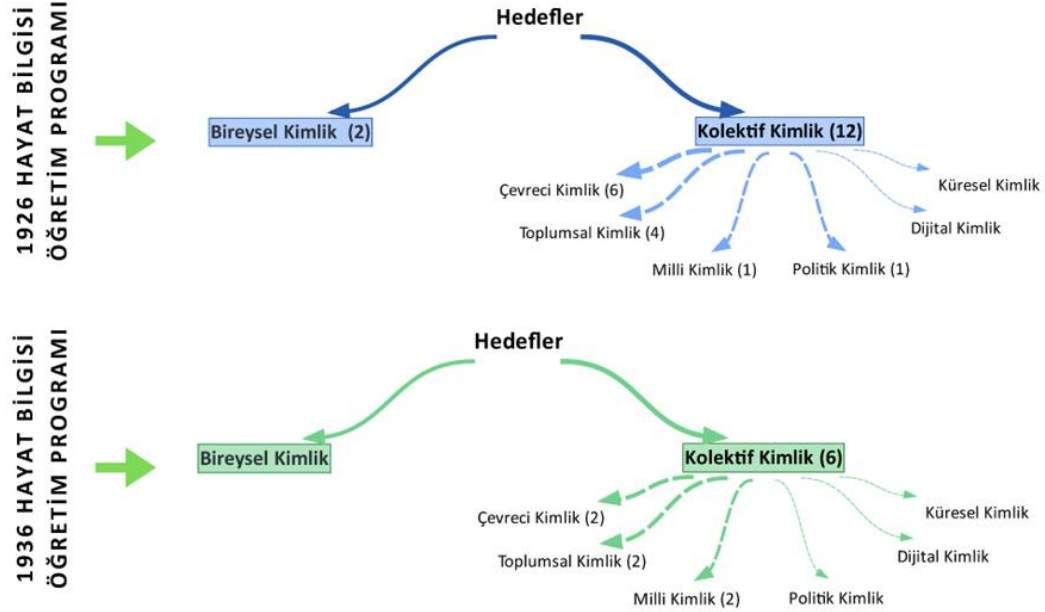
"Okulumuzun bahçesi, (evde, bahçede ve sokakta) sonbahar güneşi."

Öğretim programları içeriğinde yer verilen alıntılar neticesinde yurt ve millet sevgisi ile millî kimliğin, öz denetim ile bireysel kimliğin, konum ve mevsim bilgisi ile çevreci kimliğin ve vurgulandığı belirtilebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları hedefler bölümünde yer alan kimlik türleri Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları hedefler bölümünde kimlik inşası

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları hedefler bölümü, bireysel ve kolektif kimlik kapsamında incelenerek kimlik türleri elde edilmiştir. İncelemeler doğrultusunda 1926 Öğretim Programı'nda bireysel kimliğin yer aldığı belirlenirken, 1936 Öğretim Programı'nın hedeflerinde bireysel kimliğe dair ifadenin yer almadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte 1926 Öğretim Programı hedeflerinde kolektif kimlik; çevreci (6), toplumsal (4), millî (1) ve politik (1) kimlik ile yer alırken, 1936 Öğretim Programı hedeflerinde çevreci (2), toplumsal (2) ve millî (2) kimlik türlerinin bulunduğu belirlenmiştir. Öğretim programlarının her ikisinde de küresel ve dijital kimlik çerçevesinde ifade bulunmazken, 1936 Öğretim Programı'nda politik kimlik türüne de vurgu yapılmadığı görülmüştür. 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları hedefler bölümünde yer alan bireysel ve kolektif kimliğe yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur:

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

"... gördüklerini ve bildiklerini bizzat şifahen, tahriren ve is vasıtasile doğru ve güzel ifadeye alıştırmak."

"İçinde yaşadığı coğrafi muhitte tesadüf edilen en maruf taş, maden, nebat ve hayvanları tanıttirmek."

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

"Çocuğun muhit ve yaşama şartlarını, coğrafya bakımından tetkik ettirmek."

"Önemli tarihi vak'alara dikkatlerini çekmek..."

Bu çerçevede 1926 Öğretim Programı'nda yer verilen etkili iletişim becerisi ile bireysel, yaşadığı çevreyi tanıma ile çevreci kimliğin inşa edildiği söylenebilir. 1936 Öğretim Programı'nda ise yaşadığı çevreyi bilme ile çevreci, tarihi olayları bilme ile millî kimliğin inşa edilmek istendiği anlaşılmaktadır.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda "mukaddeme (program açıklaması)" başlığı yer alırken 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda böyle bir başlık yer almamaktadır. Bu kapsamda 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın program açıklaması, bireysel ve kolektif kimlik bağlamında incelenmiş ve Şekil 7'de sunulmuştur.

Şekil 7.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı program açıklaması bölümünde kimlik inşası

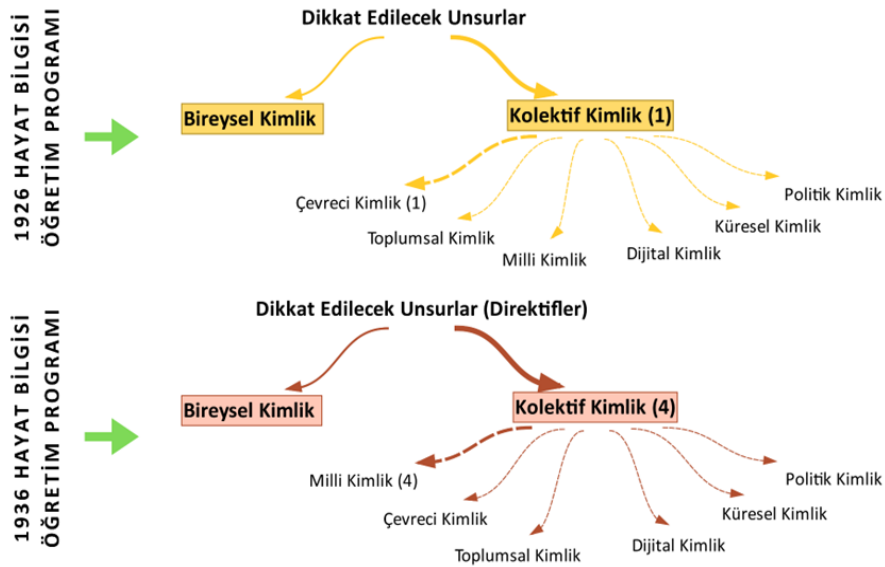

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, program açıklamasında bireysel kimlik yer almazken kolektif kimlik (1) türlerinden yalnızca toplumsal (1) kimliğin bulunduğu belirlenmiştir. “İlkmehtebın başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intıbak ettirmek süratle eyi vatandaşlar yetiştirtmektedir.” ifadesinde çevresine uyum sağlayan bireyler yetiştirme amacıyla toplumsal kimlik inşasının söz konusu olduğu söylenebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları “dikkat edilecek unsurlar” bölümünde yer alan kimlik türleri Şekil 8’de sunulmuştur.

Şekil 8.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları dikkat edilecek unsurlar bölümünde kimlik inşası

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları’nda bireysel kimliğe ilişkin ifadeler yer almazken, kolektif kimliğe ilişkin ifadeler 1926 Öğretim Programı’nda çevreci (1) kimlik, 1936 Öğretim Programı’nda ise millî (4) kimlik türünde yer almıştır. 1926 ve 1936 Öğretim Programları’nda dikkat edilecek unsurlar bölümünde yer alan ifadeler aşağıda sunulmuştur:

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

“Herbir hadiseyi vukuu zamanında tetkik ettirmek lazımdır. Güneş tutulması, kuyruklu yıldız zuhuru, şimşek çakması, yağmur, kar ve (...).”

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

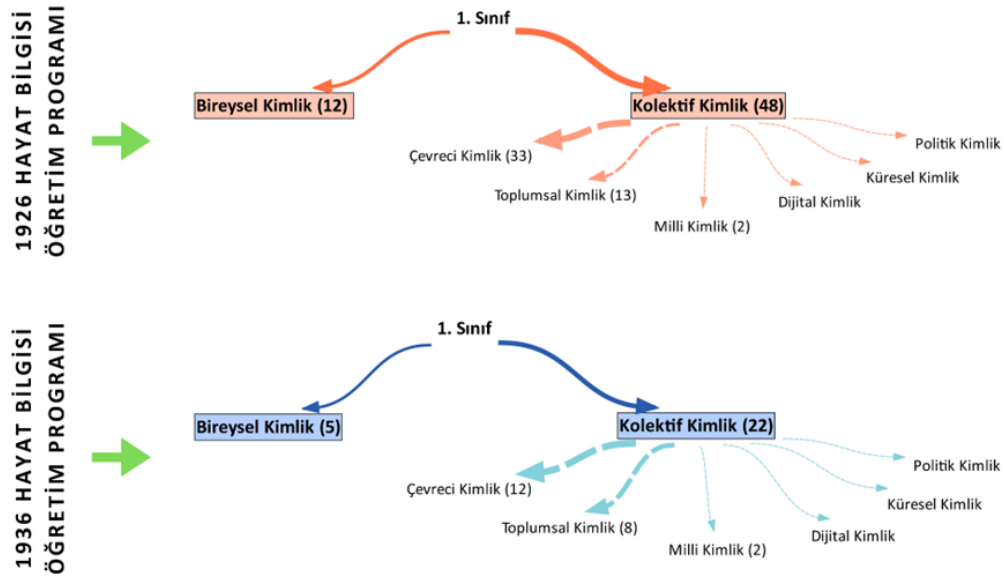
“Okulların açık bulunduğu zamana tesadüf eden millî bayramlar okulda ayrıca kutlanacaktır. (...).”

Öğretim programları içeriğinde yer verilen alıntılar kapsamında 1926 Öğretim Programı’nda doğa olaylarını bilme ile çevreci kimliğin, 1936 Öğretim Programı’nda ise millî bayram kutlamaları ile millî kimliğin inşa edildiği belirtilebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları birinci sınıf müfredatında yer alan kimlik türleri Şekil 9’da sunulmuştur.

Şekil 9.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları birinci sınıf müfredatında kimlik inşası

Elde edilen veriler neticesinde 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları birinci sınıf müfredatlarında bireysel ve kolektif kimlik türlerine yer verildiği belirlenmiştir. 1926 Öğretim Programı birinci sınıf müfredatında, bireysel (12) ile kolektif (48) kimlik türlerinden çevreci (33), toplumsal (13) ve millî (2) kimlik türlerine yönelik içerik bulunmaktadır. Benzer bir şekilde 1936 Öğretim Programı’nda da bireysel (5) ve kolektif (22) kimlik türlerinden çevreci (12), toplumsal (8) ve millî (2) kimlik yer almaktadır. Ayrıca iki öğretim programının birinci sınıf müfredatı değerlendirildiğinde dijital, küresel ve politik kimliğe yönelik içeriğin bulunmadığı tespit edilmiştir. 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları birinci sınıf müfredatında yer alan bireysel ve kolektif kimliğe yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur:

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

“Vucudunuzun ve elbisemizin temizliği: eller, yüz, ense, kulaklar, saçlar, tırnaklar ve ayaklar.”

“Mektebin nizamına talebenin alıştırılması:..”

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

“Okulumuzun bahçesini, dersane ve koridorlarını temiz tutmak, okul eşyalarına zarar vermemek (...).”

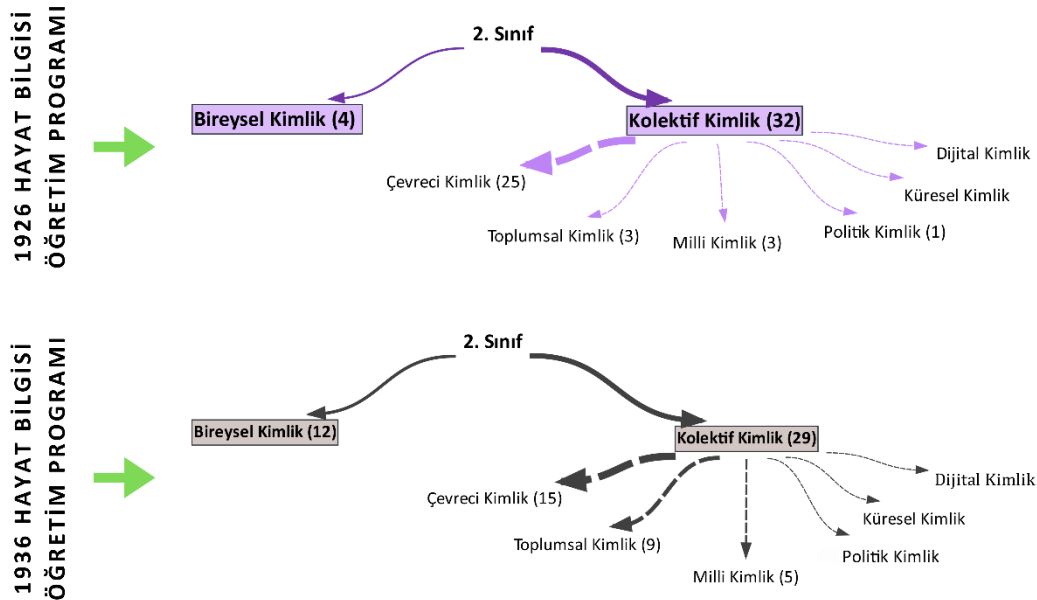
“Evimiz nerededir? Ailemiz, babamızın işi, evimizde hayat.”

Bu doğrultuda 1926 Öğretim Programı'nda yer alan sağlıklı yaşam becerileri ile bireysel, okul düzeni ile toplumsal kimlik inşasının, 1936 Öğretim Programı'nda ise kaynakları verimli kullanmak ile toplumsal, konum bilgisi ile çevreci kimliğin inşasının gerçekleştiği ifade edilebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları ikinci sınıf müfredatında yer alan kimlik türleri Şekil 10'da sunulmuştur.

Şekil 10.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları ikinci sınıf müfredatında kimlik inşası

Şekil 10'da görüldüğü üzere 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının ikinci sınıf müfredatlarında bireysel ve kolektif kimlik türlerine ilişkin içeriğin yer aldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda 1926 Öğretim Programı'nın ikinci sınıf müfredatında; bireysel (4) ve kolektif (32) kimlik türlerinden çevreci (25), toplumsal (3), millî (3) ve politik (1) kimlik bulunmaktadır. 1936 Öğretim Programı ikinci sınıf müfredatında ise bireysel (12) ve kolektif (29) kimliklerden çevreci (15), toplumsal (9) ve millî (5) kimlik yer almaktadır. Bununla birlikte kolektif kimlik türleri içerisindeki küresel ve dijital kimliğin her iki programda ortak olarak bulunmadığı belirlenmiştir. 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları ikinci sınıf müfredatında yer alan bireysel ve kolektif kimliğe yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

"Bağlarda sonbahar: bağbozumu. Üzümden neler yaparız? [muhite göre]."

"Saat, saatin kaç olduğunu anlamak. Zamanın kıymeti, her işi vaktinde yapmak."

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

"Sonbaharda sokakların hâli."

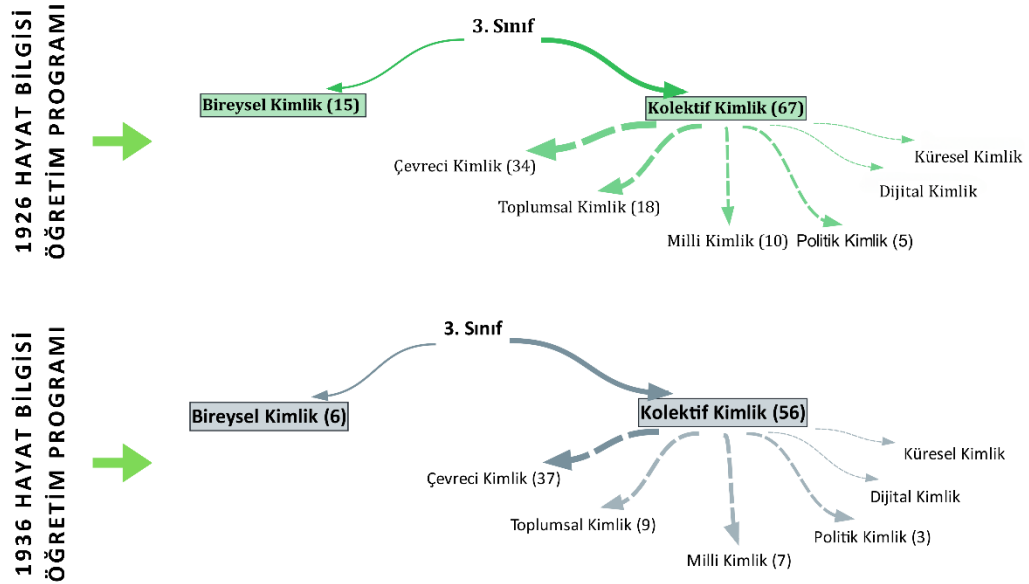
"Okulda ve sokakta bayram hazırlıkları."

Öğretim programları içeriğinde yer verilen alıntılar kapsamında 1926 Öğretim Programı'nda doğayı tanıma ile çevreci, öz denetim ile bireysel kimliğin, 1936 Öğretim Programı'nda ise doğayı tanıma ve bilme ile çevreci, bayram hazırlıkları ile millî kimliğin vurgulandığı belirtilebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları üçüncü sınıf müfredatında yer alan kimlik türleri Şekil 11'de sunulmuştur.

Şekil 11.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları üçüncü sınıf müfredatında kimlik inşası

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nın üçüncü sınıf müfredatları bireysel ve kolektif kimlik çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda 1926 Öğretim Programı üçüncü sınıf müfredatında bireysel (15) ile kolektif (67) kimlik içerisinde yer alan çevreci (34), toplumsal (18), millî (10) ve politik (5) kimlik türlerine dair ifadeler yer verildiği belirlenmiştir. 1936 Öğretim Programı ifadelerinde ise bireysel (6) ile kolektif (56) kimlik türlerinden çevreci (37), toplumsal (9), millî (7) ve politik (3) kimlik bulunmaktadır. Bununla birlikte 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nın üçüncü sınıf müfredatında küresel ve dijital kimlik türlerine yönelik ifadelerin yer almadığı belirlenmiştir. 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları üçüncü sınıf müfredatında yer alan bireysel ve kolektif kimliğe yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

"Hükümet teşkilatı: başlıca hükümet daireleri ve hükümet memurları: müdür, kaymakam, vali, hakim, belediye reisi ve belediye heyeti. Bunların vazifeleri."

"Beden temizliği, beden hijyeni ve elbise hijyeni."

1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı:

"Gezinti: Şehirde kurtuluş savaşı ile ilgili bina ve abideler."

"Ailemiz fertleri, ailemiz fertlerinin işleri."

Öğretim programları içeriğinde yer verilen alıntılar kapsamında 1926 Öğretim Programı'nda devlet teşkilatını tanıma ile politik, sağlıklı yaşam becerileri ile bireysel kimliğin, 1936 Öğretim Programı'nda tarihi mekanları bilme ile millî, aile bireylerinin sorumlulukları ile toplumsal kimliğin inşa edilmek istendiği belirtilebilir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Atatürk dönemi hayat bilgisi dersi öğretim programlarında kimlik inşasının tespit edilmesi için yapılan analizler sonucunda; 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı kapsamında bireysel ve kolektif kimliğin; hedefler ile birinci, ikinci ve üçüncü sınıf müfredatında yer aldığı, dersin içeriği ve program açıklaması başlığında yer almadığı tespit edilmiştir. 1926 Öğretim Programı'nda kolektif kimliğin dikkat edilecek hususlarda olduğu belirlenirken bireysel kimliğin

dikkat edilecek hususlarda, kolektif kimliğin program açıklamasında olmadığı görülmüştür. 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı bireysel ve kolektif kimlik kapsamında incelendiğinde birinci, ikinci ve üçüncü sınıf müfredatında bireysel ve kolektif kimliğin bulunduğu tespit edilirken, dersin içeriği (izahı) ve dikkat edilecek unsurlar (direktifler) başlığında her iki kimlik türünün de yer almadığı belirlenmiştir. 1936 Öğretim Programı'nın hedefler bölümünde ise yalnızca kolektif kimliğin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda geliştirilen öğretim programlarının, yetiştirilmek istenilen bireylerde ağırlıklı olarak bulunması gereken niteliklere ve dönemin ihtiyacına göre şekillendiği söylenebilir. Nitekim Şahin (2009), 1926 Öğretim Programı'nın siyasi devrim sürecini tamamlamış devletin öğretim programı, 1936 Öğretim Programı'nın ise vatandaşlık ve Türk devrimine vurgu yapan öğretim programı niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan Atatürk döneminde hazırlanan 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nın bireysel ve toplumsal değişime yönelik olarak hazırlandığı, içeriğinin bu çerçevede oluşturulduğu söylenebilir. 1926 Öğretim Programı'nda yer alan "*Sınıfımızda bayram hazırlıkları. Cumhuriyet devri, eski devir.*" (Maarif Vekaleti, 1926) şeklindeki açıklamalar siyasi devrim sürecini tamamlamış bir devletin öğretim programını yansıtırken, 1936 Öğretim Programı'ndaki "*yurt ve millet severlik için temel vazifesini görececek olan, yakın yurda ve halka karşı bağlılık duygu ve şuurunu uyandırıp beslemek*" (Kültür Bakanlığı, 1936) şeklindeki açıklamalar vatandaşlık ve Türk devrimine vurgu yapan öğretim programının kanıtları olarak gösterilebilir.

1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın hedefler bölümü kimlik türleri kapsamında ele alındığında, öğretim programının hedeflerinde bireysel kimliğe ilişkin ifadenin bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte öğretim programında kolektif kimliğe yönelik ifadeler yer verildiği ve kolektif kimlik türlerinden çevreci, toplumsal, millî ve politik kimliğin vurgulandığı, küresel ve dijital kimliğin ifade edilmediği belirlenmiştir. Bu bağlamda Ulubey (Tarihsiz), 1926 Öğretim Programı'nın önsözünde, yetiştirilecek vatandaşın cumhuriyet değerleriyle yoğrulmuş, çağdaş, bilinçli ve bilgili olması gerektiğinin söylendiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Akyürek Tay ve Baş (2017) 1926 Öğretim Programı'nın amaçlarının çocuğun kendisini ve sosyal çevresini tanımasını, gözlem yapmasını ve ahlaki açıdan uyumlu olmasını sağlamak olduğunu ve programın Atatürk devrimleri, vatandaşlık ve demokrasi gibi kavramları öğretmeyi amaçladığını vurgulamıştır. Bu açıdan 1926 Öğretim Programı'nın, hedefler bölümü kapsamında bireysel ve birçok kolektif kimlik türüne yer vermesi ile bireyin kimlik inşasının çeşitlenmesini mümkün kıldığı söylenebilir. 1936 Öğretim Programı'nın hedefler bölümünde ise bireysel kimliğin inşasına yönelik ifade bulunmazken, kolektif kimliğe dair ifadelerin yer aldığı belirlenmiş ve kolektif kimlik türlerinden çevreci, toplumsal ve millî kimliğin ifade edildiği, politik, küresel ve dijital kimliğin yer almadığı görülmüştür. Şimşek'e (2023) göre 1936 Öğretim Programı Atatürk devrimlerini ve cumhuriyet rejimlerini öğretmek ile önceki programlardan farklılaşmaktadır. Dolayısıyla 1936 Öğretim Programı'nın millî kimlik inşa etmeye çalıştığını söylemek mümkündür. 1936 Öğretim Programı'nın hedefleri arasında çocuğun çevresini coğrafi olarak incelenmesi ve doğal güzelliklerin keşfedilmesi bulunmaktadır (Kültür Bakanlığı, 1936). Belirtilen amaca ulaşılması hâlinde çocuğun çevreci kimlik inşasını gerçekleştirebileceği ifade edilebilir. Benzer şekilde 1936 Öğretim Programı'nın hedefler bölümünde ifade edilen "*Yurt ve millet severlik için temel vazifesini görececek olan yakın yurda ve halka karşı bağlılık duygu ve şuurunu uyandırıp beslemek*" (Kültür Bakanlığı, 1936) ifadesiyle toplumsal ve millî kimlik inşa edilmek istendiği söylenebilir. Diğer taraftan öğretim programının hedefler bölümünde bireysel kimliğe ilişkin ifadenin yer almamasının yetiştirilmek istenen vatandaşların bireysel gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülebilir.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın açıklamalar bölümü kimlik türleri kapsamında değerlendirildiğinde, program açıklamalarında bireysel kimliğin yer almadığı, kolektif kimlik türlerinden yalnızca toplumsal kimliğe yönelik ifadenin yer aldığı tespit edilmiştir. 1926 Öğretim Programı'nın genelinde toplumsal kimlik değerlendirildiğinde ise bu kimliğin programın hedeflerinde ve birinci, ikinci, üçüncü sınıf müfredatlarında bulunduğu, dikkat

edilecek unsurlar bölümünde bulunmadığı görülmüştür. Ancak 1926 Öğretim Programı'nda bireysel ve birçok kolektif kimlik türünün yer almaması, programın kimlik inşası için tutarlılık sağlamadığını göstermektedir. Diğer taraftan, 1936 Öğretim Programı'nda program açıklamasına yönelik bir başlık mevcut olmadığı için incelemeye tabi tutulmamıştır.

1926 Öğretim Programı'nın dikkat edilecek unsurlar bölümü kimlik türleri çerçevesinde incelendiğinde, kolektif kimliklerden çevreci kimliğe yönelik ifadenin yer aldığı tespit edilirken, bireysel, toplumsal, millî, dijital, küresel ve politik kimlik türlerinde ifadeye rastlanılmamıştır. Bu kapsamda dikkat edilecek unsurlar ile gerçekleştirilmek istenen çevreci kimlik inşasının programın çevreye yönelik hedefleri ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim 1926 Öğretim Programı'nda doğayı tanımaya yönelik ifadelerin bulunduğu görülmektedir. Böylelikle öğrencilere doğayı tanıma becerisi ile çevreci kimlik kazandırılmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Ancak programın hedefleri ve açıklamaları kapsamında bahsedilen bireysel ve diğer kolektif kimlik türlerine dikkat edilecek unsurlar bölümünde değinilmemiş olması, 1926 Öğretim Programı'nın kimlik türleri açısından bütünlük taşımadığına işaret edebilir. 1936 Öğretim Programı'nın dikkat edilecek unsurlarında ise kolektif kimlik türlerinden millî kimliğe yönelik ifadelerin bulunduğu belirlenirken, bireysel ve diğer kolektif kimliklerden çevreci, toplumsal, dijital, küresel ve politik kimlik türlerinde ifadelerin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda 1936 Öğretim Programı içeriğinde, kolektif kimlik türlerinden millî kimliğin bulunması programın millî hedefleri yansıttığını ancak çevreci ve toplumsal kimlik türlerinin yer almaması ise program hedeflerinden bağımsızlaştığını göstermektedir. Türe (Tarihsiz) 1936 Öğretim Programı'nın öğrencilere tarih, coğrafya, çevre ve millî duyguları öğretmeyi amaçladığını belirtmiştir. Bu bakımdan 1936 Öğretim Programı'nın dikkat edilecek unsurlar bölümünde belirtilen millî konuların öğrencilere öğretilmesi ile millî kimlik inşasının gerçekleştirilmeye çalışıldığı ancak toplumsal ve çevreye yönelik hedeflerin yeterince sağlanmadığı ifade edilebilir.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın birinci sınıf müfredatı kimlik türleri kapsamında değerlendirildiğinde, bireysel ve kolektif kimliğe dair ifadelerin bulunduğu görülmüştür. Birinci sınıf müfredatı kolektif kimlik türleri çerçevesinde incelendiğinde ise çevreci, toplumsal ve millî kimliğin inşasına yönelik ifadelerin bulunduğu, dijital, küresel ve politik kimliğe yönelik ifadenin bulunmadığı tespit edilmiştir. 1926 Öğretim Programı'nın birinci sınıf müfredat içeriğinde çevreci, toplumsal ve millî kimlik türlerinin yer alması ile program hedeflerinin bir kısmının yansıtıldığı söylenebilir. Ancak 1926 Öğretim Programı'nın hedeflerinde bulunan politik kimlik türünün birinci sınıf müfredatında ele alınmamış olması öğretim programının tam olarak yansıtılmadığını gösterebilir. Ayrıca 1926 Öğretim Programı birinci sınıf müfredatının, program içeriğindeki dikkat edilecek unsurlar bölümünde yalnızca çevreci kimliğe yönelik ifadeler ile paralellik gösterdiği görülmüştür. 1936 Öğretim Programı'nın birinci sınıf müfredatı incelendiğinde ise bireysel ve kolektif kimliğin inşa edilmeye çalışıldığı, kolektif kimlik türlerinden çevreci, toplumsal ve millî kimlik türlerinin yer aldığı sonucuna ulaşılmış, dijital, küresel ve politik kimliğe yönelik ifadelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu çerçevede 1936 Öğretim Programı'nın hedefleri kapsamında belirtilen kimlik türleri ile birinci sınıf müfredatında yer alan kimlik türlerinin paralellik gösterdiği söylenebilir. Bir başka ifade ile 1936 Öğretim Programı'nın birinci sınıf müfredatı, öğretim programının hedeflerini yansıtmaktadır.

1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın ikinci sınıf müfredatı kimlik türleri kapsamında değerlendirildiğinde bireysel ve kolektif kimlik ile ilgili konuların yer aldığı tespit edilmiştir. Fakat kolektif kimlik türlerinden dijital ve küresel kimlik için herhangi bir ifadenin müfredatta bulunmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda ikinci sınıf müfredatında da çevreci, toplumsal ve millî kimliğin önemini koruduğu söylenebilir. Ayrıca, 1926 Öğretim Programı'nın ikinci sınıf müfredatında politik kimlik türüne yer verilmesi, onu birinci sınıf müfredatından farklılaştırmakta ve program hedeflerine uygun içeriğin oluşturulduğunu göstermektedir. 1936 Öğretim Programı'nın ikinci sınıf müfredatı incelendiğinde ise bireysel ve kolektif kimliğin yer aldığı ve kolektif kimlik türlerinden çevreci, toplumsal ve millî kimliğin bulunduğu belirlenirken,

politik, küresel ve dijital kimlik türlerinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda birinci sınıf müfredatında yer verilen çevreci, toplumsal ve millî kimlik, ikinci sınıf müfredatında da önemle yer bulmaktadır.

1926 Öğretim Programı'nın üçüncü sınıf müfredatı kimlik türleri kapsamında incelendiğinde, bireysel ve kolektif kimliğin yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca üçüncü sınıf müfredatı kapsamında kolektif kimlik türlerinden çevreci, toplumsal, millî ve politik kimliğin yer aldığı, küresel ve dijital kimlik ile ilgili ifadelere yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kimlik türleri kapsamında 1926 Öğretim Programı içeriğindeki üçüncü sınıf müfredatının, birinci sınıf müfredatından farklılaştığı ancak ikinci sınıf müfredatı ve program hedefleri ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. 1936 Öğretim Programı'nın üçüncü sınıf müfredatı kimlik çerçevesinde değerlendirildiğinde bireysel ve kolektif kimliğin inşa edildiği görülmektedir. Ayrıca programda kolektif kimlik kapsamında çevreci, toplumsal, millî ve politik kimliğin bulunduğu, küresel ile dijital kimlik türünün bulunmadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla 1936 Öğretim Programı'nın üçüncü sınıf müfredatının hedefler, dikkat edilmesi gereken unsurlar, birinci ve ikinci sınıf müfredatları açısından benzer olmadığı söylenebilir.

1926 ve 1936 Öğretim Programları, kimlik inşası bağlamında değerlendirildiğinde çevreci kimliğin program genelinde yoğun olarak ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Türe (Tarihsiz) hayat bilgisi dersi öğretiminin 1936 Öğretim Programı'nda yakın çevreyi tanıma, çevre şartlarını önemseme ve öğretimi gerçeğe dayandırma kapsamında ele alınmasının istendiğini belirtmiştir. Dolayısıyla 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programları'nda çevreye dair konu ve kavramlara yer verilmesi, öğretimin çevreye yönelik olarak düzenlenmesi ve çevrenin korunmasına ilişkin içeriklerin bulunması, yetişecek neslin çevreci kimliğe sahip olması yönünde yapılan bir göstergedir.

Hayat bilgisi dersi 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nda çevreci kimlikten sonra en çok vurgulanan kimliğin toplumsal kimlik olduğu tespit edilmiştir. Nitekim hayat bilgisi dersinin amaçları arasında öğrencinin fiziksel ve toplumsal çevreye uyumunu sağlamak yer almaktadır (Binbaşıoğlu, 2003). Dolayısıyla 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nın toplumsal konulara ilişkin içerikleriyle hayat bilgisi dersinin amaçlarını yansıttığı söylenebilir. Bu amaçlar 1926 Öğretim Programı'nda *“umumun rahat ve huzuru için herkesin mektepte ve hariçte yapması ve yapmaması icap eden haller ve hareketler”* (Kültür Bakanlığı, 1926) şeklindeki ifade ve 1936 Öğretim Programı'nda *“okulumuzun bahçesini, dersane ve koridorlarını temiz tutmak, okul eşyalarına zarar vermemek...”* (Kültür Bakanlığı, 1936) şeklindeki ifadeler ile gösterilebilir.

Kimlik kapsamında 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları'nın geneline bakıldığında, çevreci ve toplumsal kimlik türlerinin ardından millî kimliğin vurgulandığı görülmektedir. Bu doğrultuda Aşkan (2022), toplu öğretimi esas alan 1926 Öğretim Programı'nın bireyin kendisini, yaşadığı toplumu, ülkesini ve dünyayı tanımasını amaçlandığını, 1936 Öğretim Programı'nın ise Cumhuriyetin getirdiği yenilikler ile millî konuları öğretmeyi hedeflediğini belirtmiştir. Bu kapsamda 1926 Öğretim Programı'nda *“23 Nisan bayramı ve çocuk haftası... 23 Nisan bayramının kıymet ve ehemmiyeti”* (Maarif Vekaleti, 1926) şeklindeki ve 1936 Öğretim Programı'nda *“Sınıfta, okulda ve dışarda bayram hazırlıkları, donanma ve şenlik duyuşları”* (Kültür Bakanlığı, 1936) şeklindeki ifadelerin çocuğun ülkesini tanımasına, sahip olduğu millî değerleri bilmesine ve bu değerleri korumasına yönelik olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, millî unsurların bireylere öğretilmesi ve bu unsurların yaşatılması için oluşturulan içerikle millî kimlik inşa edilmek istendiği belirtilebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları, kimlik inşası bağlamında değerlendirildiğinde politik kimliğin program genelinde diğer kimliklere göre daha az ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Programlarda politik kimlik türüne 1926 Öğretim Programı'nın hedeflerinde ve ikinci sınıf ile üçüncü sınıf müfredatında, 1936 Öğretim Programı'nın ise yalnızca üçüncü sınıf müfredatında rastlanmıştır. 1926 Öğretim Programı'nın program açıklamasında,

dikkat edilecek unsurlar bölümünde ve birinci sınıf müfredatında politik kimliğe ilişkin içerik bulunmazken, 1936 Öğretim Programı'nın hedeflerinde, dikkat edilecek unsurlar bölümünde, birinci ve ikinci sınıf müfredatlarında politik kimliğe yönelik bir içeriğin bulunmadığı belirlenmiştir. Pamuk ve Pamuk'a (2016) göre öğrencilerin politik beceriler kazanmasında okul ve sınıflarda gerçekleştirilen faaliyetlere katılımının sağlanması gerekmektedir ve bu amaçla demokratik vatandaşlık eğitiminde göre düzenlenen ortamlarda bireylerin sahip oldukları çeşitli haklar, politik olgular ve süreçler hakkında bilgi verilebilir. Böylelikle 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nın belirli bölümlerinde gerçekleştirilmeyen politik kimliklerin, öğrencilere kazandırılmak istenen politik becerilerde yetersiz kalabileceği söylenebilir. Ayrıca iyi vatandaşlığın temellerinden olan hak ve sorumluluklarını bilme ile hak ve görevlerini yerine getirme yükümlülüğünün programların bazı bölümlerinde kısmen göz ardı edildiği ifade edilebilir.

1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları incelendiğinde, programlarda kolektif kimlik türleri arasından küresel kimliğe yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Küresel kimlik, bireyin ulustan ziyade dünyaya karşı aidiyet hissetmesi ya da bireyin ulusal kimliğe dair hislerini ve düşüncelerini dünyaya yansıtmadır (Çetin Köroğlu ve Elban, 2020). Ancak 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nın çıkarılmasında ve geliştirilmesinde etkisinin olduğu ifade edilebilecek eğitimi geliştirme hedefindeki İlk Maarif Vekaletinin programında, eğitimin millî özellik taşıması gerektiği üzerinde durulmuştur (Tuğluoğlu ve Tunç, 2010). Dolayısıyla millî özellik taşıması beklenen 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nın ait olduğu ulusun tarihi, sosyal, politik, dini değerlerini yansıtmaları beklenmektedir. Öğretim programlarının içeriğinde küresel kimliğe yönelik ifadeye rastlanmasının sebebi öğretim programların millî niteliğe sahip olacak şekilde hazırlanmış olması olabilir. 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nda yer verilmeyen diğer bir kolektif kimlik türü ise dijital kimliktir. Dijital kimliğe yer verilmesinin sebepleri arasında, pek çok deneyim ve yeniliğin ardından gelişen dijitalleşmenin medya temelli boyutunun 1970'lerde gelişip 1990'larda genişleyerek farklı boyutlara ulaşmış olması bulunabilir (Thompson, 1995, Akt. Dilmən, 2007). Bu açıdan dijital kimliğin 1926 ve 1936 Öğretim Programları'nda yer almamasında, dijitalleşmenin programların çıkarıldığı dönemlerde tam olarak gelişmemesi, geniş kitlelere ulaşmamış olması ve henüz belirli niteliğe sahip dijital kimlik tanımının bulunmaması olabilir.

Atatürk dönemi öğretim programlarının incelendiği araştırmada 1926 ve 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öğretim programlarında çevreci, toplumsal ve millî kimliğin ön plana çıktığı, politik kimliğe daha az yer verildiği, küresel kimlik ile dijital kimliğe ise değinilmediği görülmüştür. Öğretim programlarında çevreci, toplumsal ve millî kimliğin vurgulanmasında eğitimin "Cumhuriyet Terbiyesi" adı altında gerçekleştirilmesinin; cumhuriyetin ilke ve değerleriyle donanık vatandaşların yetiştirilmesinin, cumhuriyet yönetiminin yerleşmesi ve yaşaması için iyi eğitilmiş ve bilinçli bir topluma ihtiyaç duyulmasının (Ata, 2015; Kapluhan, 2013; Kara ve diğerleri, 2023) etkilerinden bahsedilebilir. Bu hedefler doğrultusunda kimliklerin şekillendiği söylenebilir. Ayrıca, politik kimliğin diğer kimliklere göre daha az vurgulanması öğretim programlarının 1923-1945 yılları arasında, yani tek parti döneminde hazırlanmış olması ile açıklanabilir. Bunun yanı sıra program analizi sonucunda dijital ve küresel kimliğe dair içeriğe rastlanmaması, dönemin koşulları gereği dijital ve küreselleşmenin yaygınlaşmamasından kaynaklanıyor olabilir.

4.1. Öneriler

1) Çalışmanın amacı, Atatürk dönemi hayat bilgisi öğretim programlarında inşa edilmek istenen vatandaş kimliklerini incelemektir. Benzer şekilde dönemdeki ders kitapları incelenebilir.

2) Çalışmada, Atatürk dönemi hayat bilgisi öğretim programlarında inşa edilmek istenen vatandaş kimliklerinde çevreci, toplumsal ve millî kimliklerin vurgulandığı belirlenmiştir. Bu çerçevede, öğretim programı hazırlayıcıları bu durumu dikkate alabilir.

3) Çalışma Atatürk döneminde çıkarılan hayat bilgisi dersi öğretim programları ile gerçekleştirilmiştir. Benzer amaçla diğer hayat bilgisi dersi öğretim programları değerlendirilebilir.

4) Çalışmada Atatürk dönemindeki hayat bilgisi öğretim programlarında çağın koşulları gereği küresel ve dijital kimliklere değinilmediği belirlenmiştir. Bu bağlamda programda değinilmeyen kimlikler gelecek programlarda yer alabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul izni alınması gerekmemektedir.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.

Kaynakça/References

- Akyürek Tay, B. ve Baş, M. (2017). Cumhuriyetten günümüze hayat bilgisi öğretim programlarına karşılaştırmalı bir bakış B. Tay (Ed.). *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.45-70). Pegem.
- Aşkan, A. (2022). *Hayat bilgisi dersi öğretim programlarında beceriler, değerler ve kavramlar*. (Yayın No. 753082) [Yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Aşkar, Ş. (2024). *Türkiye'deki Suriyeli gençlerin kimliklenme süreçleri ve aidiyet algıları üzerine nitel bir çalışma*. (Yayın No. 31266336) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Ata, B. (2015). Sosyal bilgilerde Atatürkçülük konularının eğitimi ve öğretmenin rolü. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss.292-306). Pegem.
- Aydın, Y. E. (2019). *Tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin görüşleri*. (Yayın No. 568051) [Yüksek lisans tezi, Trabzon Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Babacan, H. (Ed.). (2017). *Türk inkılabı tarihi*. Ekrem Matbaa.
- Bakan, U. (2019). Sosyal Medya'da kimliklerin sunumu: Facebook kullanıcıları üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Intermedia International E-Journal*, 6(11), 83-99. <https://doi.org/10.21645/intermedia.2019.61>
- Bilgin, N. (2023). *Kimlik inşası*. İmge.
- Bilgin, N. (1995). *Kollektif kimlik*. Sistem.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Nobel.
- Bozkurt, B. (2020). "Cumhuriyet Türkiye'sinin eğitim sisteminin inşası sürecinde Heyet-i İlmiye toplantıları". *Belgi Dergisi*, 19, 1748-1765. <https://doi.org/10.33431/belgi.651389>.
- Bozkurt, G. (1993). *Türk kimliği: Kültür tarihinin kaynakları*. Kültür Bakanlığı.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and Society*, 29(1), 1-47. <https://doi.org/10.1023/A:1007068714468>
- Burke, P. J. & Stets, J. E. (2009). *Identity theory*. Oxford University.
- Çakmaklı, E. (2022). Asimilasyon ve çokkültürlülük sarmalında Amerikan kimliği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 123-144. <https://doi.org/10.30794/pausbed.961071>.
- Çat, A. K. ve Aydın, B. (2023). Sosyal medyada dijital kimlik inşası: Instagram kullanıcılarının biyografi yazılarının cinsiyet ve kuşak kategorisine göre içerik analizi. *Academic Knowledge*, 6(2), 219-233.
- Çetin Köroğlu, Z., & Elban, M. (2020). National and global identity perspectives of textbooks: Towards a sense of global identity. *Advances in Language and Literary Studies*, 11(5), 55-65.
- Çoban, E. (2023). Investigation of primary school third grade life science course curriculum outcomes and textbooks in terms of identity construction. *International Journal of Life Science and Social Studies Education (IJLSSSE)*, 1(1), 41-67. <https://doi.org/10.29329/ijlssse.2023.1074.02>
- Çoban, E. (2024). *Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde kimlik inşa etme durumları ve ders kitaplarında kimlikler*. (Yayın No. 886592) [Yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Dilmen, N. E. (2007). Yeni medya kavramı çerçevesinde internet günlükleri-bloglar ve gazeteciliğe yansımaları. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 113-122.
- Doğu, B., & Kuş, Z. (2022). Identity construction in social studies curriculums from 1968 to the present. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi*, 6(2), 462-493.

- Erbaş, S. (2018). *Sosyal bilgiler eğitimi lisans öğrencilerinin millî kimlik algılarının incelenmesi*. (Yayın No. 527180) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Emecen, A. ve Kadioğlu A. H. (2023). Cumhuriyet dönemi 1924-1926 tarihli ilkokul programlarına John Dewey'nin etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*, 9(35), 576-607. <https://doi.org/10.29228/kesit.68382>
- Emen, M. (2013). *Kimlik kavramı üzerine*. [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi]. Academia.
- Ellemers, N., Kortekaas, P., & Ouwerkerk, J. A. (1999). Self categorization, commitment to the group and group self esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371-389.
- Forster, N. (1994) *The analysis of company documentation*. Sage.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. Sage.
- Girgin, Ü. H. (2018). Gelenekten postmoderne kimlik inşa süreci ve yeni medya: Facebook örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 202-230.
- Güven, S. (2023). *Sosyal bilgiler dersinin öğrencilerde kimlik inşasına ilişkin rolü*. (Yayın No. 836873) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000028
- Hardy, S. A., Nadal, A. R. C., & Schwartz, S. J. (2017). The integration of personal identity, religious identity, and moral identity in emerging adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 17(2), 96-107. <https://doi.org/10.1080/15283488.2017.1305905>
- Jenkins, R. (2016). *Bir kavramın anatomisi sosyal kimlik* (G. Bostancı, Çev.). Everest.
- Kara, İ., Tokmak, A. ve Öztürk, M. B. (2023). Cumhuriyet dönemi millî eğitim şuralarının vatandaşlık eğitimi politikaları bağlamında incelenmesi (1921-2021). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 92-121. https://doi.org/10.33171/dtcfjournal_29.10.2023.5
- Karagözoglu, G. (1985). Atatürk'ün eğitim savaşı, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11, 193-213.
- Karakılıç, C. ve Müjdecı, M. (2014). Yurttaşlık bilgisi kitaplarında kimlik ve vatandaşlık (1950-1960). *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 173-198.
- Katsarska, M. (2007). National identity in textbooks and marginalizing practices: A case study from Bulgaria. *Internationale Schulbuchforschung*, 29(3), 307-322.
- Kapluhan, E. (2013). Atatürk dönemi eğitim seferberliği ve köy enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (26), 172-194.
- Kavut, S. (2020). Kimliğin dönüşümü: Dijital kimlikler. *Selçuk İletişim*, 13(2), 987-1008. <https://doi.org/10.18094/josc.691445>
- Kaya, S. (2021). *Sosyal medya kullanan gençlerin kimliklerinin yeniden üretimi: Dijital kimliğin inşası*. (Yayın No. 679848) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıç, S. ve Tok, N. (2013). Çevrecilikte yeni bir kimlik: Ekolojizm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 223-250.
- Kurtdaş, E. M. ve Ulukaya Öteleş, Ü. (2021). Ulusal ve küresel kimlik bağlamında sosyal bilgiler eğitimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1115-1168. <https://doi.org/10.17679/inuefd.941160>
- Kuş, Z. (2020). *Türkiye'de ve Dünya'da vatandaşlık eğitimi*. Pegem Akademi.
- Kültür Bakanlığı. (1936). *İlkokul Programı*. Devlet Basımevi.

- Maarif Vekâleti (1926). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. Millî Matbaa.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage.
- Matsumoto, D. E. (2009). *The Cambridge dictionary of psychology*. Cambridge University.
- MacKinnon, N. J., & Heise, D. R. (2010). *Self, identity, and social institutions*. Palgrave Macmillan.
- Mert, H., & Kuş, Z. (2023) "Turkish children's construction of identities through illustration in life sciences textbooks", *Bulletin of Education and Research*, 45(2) 43-66.
- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods*. Sage.
- Ocak, İ. ve Olur, B. (2019). Bilimsel araştırma süreci: Giriş. G. Ocak (Ed.). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 2-61). Pegem.
- Okur, M. (2005). Türkiye’de millî ve modern bir eğitim sistemi oluşturma çabaları (1920-1928). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 4(11), 93-109.
- Ozan, H. (2020). *Meşrutiyetten Cumhuriyete vatandaşlık öğretim programlarında kimlik inşası*. (Yayın No. 644651) [Yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Öz, A. (2014). Heyet-i İlmiye toplantıları ve millî eğitim şuralarında din eğitimi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(29), 129-156. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.219848>
- Özden, M. ve Erbay, E. R. (2018). Küresel vatandaşlık: belirsizlik mi, fırsat mı? *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(4), 76-81.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve bireysel kimlikler bağlamında sosyal bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 383-400.
- Özunal, S. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının kimlik inşası ve vatandaşlık bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayın No. 395060) [Doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem.
- Pamuk, A. (2019). *Kimlik ve tarih*. Yeni İnsan.
- Pamuk, İ. ve Pamuk, A. (2016). Almanya’da sachunterricht ve Türkiye’de hayat bilgisi ders kitaplarında okulda demokrasi uygulamalarına örnek olarak sınıf başkanı seçimi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 5(2). <https://doi.org/10.30703/cije.321398>
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Ed.). Pegem.
- Peek, L. (2005). Becoming Muslim: The development of a religious identity. *Sociology of Religion*, 66(3), 215-242.
- Pries, L. (2013). Ambiguities of global and transnational collective identities. *Global Networks- A Journal of Transnational Affairs*, 13(1), 22-40. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2012.00368.x>
- Reyhanoğulları, M. (2022). *Çokkültürlü toplumlarda politik kimliğin inşası üzerine bir analiz: Samandağ örneği*. (Yayın No.768127) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Saygın, E. Z. (2022). Atatürk dönemi göç ve iskân politikaları. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 9(20), 1-18.
- Scott, J. (2014). *A dictionary of sociology*. Oxford University.
- Smith, A. D. (1994). *Millî kimlik* (B. S. Şener, Çev.). İletişim.

- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 402-410.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün kimlik sorunu ve bu sorunun yaşandığı temel çatışma eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.
- Şimşek, S. (2023). Geçmişten günümüze hayat bilgisi öğretimi (Ed. S. Şimşek). *Sınıf öğretmenleri ve adayları için hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.1-30). Anı.
- Sun, PP, Wang, Y. Lv., & Li, Z. (2022) Novice Chinese as a foreign language teachers’ identity construction in primary schools in New Zealand from positioning and affordance perspectives. *Front Psychol.* 13, 1-10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.979803>
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University.
- Tay, B. (2017). Hayat bilgisi: Hayatın bilgisi (B. Tay, Ed.). *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss. 1-39). Pegem.
- Tuğluoğlu, F. ve Tunç, T. (2010). 1926 ilköğretim Müfredatı ve Cumhuriyet dönemi eğitiminin ekonomik hedefleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26, 55-98.
- Tutar, H. ve Erdem, A. T. (2020). *Örnekleriyle bilimsel araştırma yöntemleri ve SPSS uygulamaları*. Seçkin.
- Türe, F. (Tarihsiz). 1936 ilköğretim programı (hayat bilgisi dersi). F. D. Gözütok ve F. Bıkmaz (Ed.). *Cumhuriyet’in ilanından 2013’e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği* içinde (ss.80-100). Yargı.
- Türe, F. (Tarihsiz). 1924-1926 ilköğretimler (müfredat) programları. F. D. Gözütok ve F. Bıkmaz (Ed.). *Cumhuriyet’in ilanından 2013’e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği* içinde (ss.25-31). Yargı.
- Ünar, Ş. (2020). Atatürk Dönemi’nde Türk arkeolojisi. *Anasay*, (11), 129-148. <https://doi.org/10.33404/anasay.649449>
- Yazıcı, F. (2016). Kimlik tutumları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 5(4), 41-54. <https://doi.org/10.30703/cije.321414>

İletişim/Correspondence

Arş. Gör. Eylem ÇOBAN
eylemcoban@gantep.edu.tr

Prof. Dr. Bayram TAY
bayramtay@ahievran.edu.tr

PhD Student Anıl Gülcan DENİZ BUDAK
anilgulcandenizbudak@gmail.com